Булаховська Ю.Л.
(Київ, Україна)

ОКРЕМІ ДУМКИ З ПРИВОДУ ПОНЯТТЯ «ТИПАЖ» І «ПРОТОТИП», А ТАКОЖ ПРО РОЛЬ БІОГРАФІЧНОГО МОМЕНТУ У ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ Й ПОЕЗІЇ

У статті Ю.Л.Булаховської йдеться в розрізі теорії й історії літератури про проблеми типізації й автобіографізму в літературі художній (на прикладах з літератури російської й української: Л.Толстой; О.Пушкін; О.Блок; С.Єсенін; П.Куліш; І.Кочерга; В.Сосюра; Ю.Яновський).

Ключові слова: *теорія літератури, історія літератури, типізація, автобіографізм, історичний роман.*

В статье Ю.Л.Булаховской речь идёт в разрезе теории и истории литературы о проблемах типизации и автобиографизма в литературе художественной (на примерах из литературы русской и украинской: Л.Толстой; А.Пушкин; А.Блок; С.Есенин; П.Кулиш; И.Кочерга; В.Сосюра; Ю.Яновский).

Ключевые слова*: теория литературы, история литературы, типизация, автобиографизм, исторический роман.*

The main purpose of the article of by J.L.Bulachovskaya is to analize the problems of typication and autobiographical nature in the Russian and Ukrainian fiction.

Key words*: the typication and the autobiographical nature, fiction, L.Tolstoy, P.Kulish, A.Blok, S.Yesenin, I.Kocherga, Y.Yanovski, V.Sosyura.*

Я не прихильниця суворого поділу під кутом зору теорії літератури на прозові твори – «спогади», де момент автобіографічний є домінуючим і обов`язковим; з її неодмінною документальністю, і на художню прозу – «свідому вигадку», тобто те, що англійською мовою називається «fiction» - далеко не тільки з елементами фантастики. Я тільки певна того, що талановитий письменник-прозаїк обов`язково вдало описує тільки те, що бачив, що пережив і де бував.

Письменники, до того ж, з однієї країни і з однієї приблизно історичної доби, належать при цьому нерідко до різних соціальних середовищ, а це дуже багато про що говорить: і в галузі освіти, і безпосереднього родинного оточення, і оточення професійного. Не випадково говорять про дещо спільне у світосприйманні: лікарів; робітників; інженерів; вчителів; артистів; науковців, враховуючи, звичайно, різницю письменницьких характерів і внутрішніх моральних засад.

Чому у дуже обдарованого як письменника (тут ніхто мені не заперечить) найкраще виходять все-таки (мається на увазі Л.М.Толстой) описи саме дворянського російського

© *Булаховська Ю.Л., 2011*

середовища (і багато в чому автобіографічні «Детство», «Отрочество» и «Юность»; особливо «Война и мир» й «Анна Каренина», ніж «Воскресенье» ? Та тому що це середовище (не лише із соціальної точки зору), а саме з психологічної (з усіма позитивами й вадами(Київ, Україна)) він найкраще знає.

Чому в драматургії І.А.Кочерги, так рельєфно вимальовуються епізоди, пов`язані саме із залізницею й вокзалом, у своєрідній п`єсі, що має кілька назв: «Майстри часу» або «Годинникар і курочка» (написаній 1933 року), поставленій потім у різних театрах і не лише України, а й Росії, Болгарії, Чехії й Словаччини ? П`єса – багатопланова; з несподівано вільною композицією, де примхливо поєднується абсолютна реалістичність з умовно-символічними ситуаціями, до того ж, драматичними й комедійними (типу фарсу). А чому ж тут фігурує залізниця ? Тому (я певна цього), що І.А.Кочерга народився й зростав у дитинстві у родині залізничника.

Чому у ліриці В.М.Сосюри в його ліричному вірші звучать такі рядки: «Коли поїзд у даль загуркоче …» ? А тому, гадаю, (говорячи про коло образних асоціацій), що він народився, хоч і в родині шахтаря, та на залізничній станції Дебальцеве (тепер Донецької області), і поїзди, що рухаються органічно, увійшли до його людської свідомості ще з дитячих років.

Що стосується, скажімо, Олександра Блока (в його поетичному слові) – це буде місто – велике, до того ж, в інтелігентському середовищі, а у Сергія Єсеніна – на першому «асоціативному місці» буде стояти все-таки не «Москва – кабацкая», а селянське середовище і природа «середньої» Росії: образ матері, що «часто ходит на дорогу в старомодном, ветхом шушуне»; «постать» знедоленої собаки-матері, котра «виє на місяць, бо саме він видається їй одним з тільки що потоплених, маленьких, безпомічних, ще сліпих її собачат, які так і не побачили навколишнього світу; Єсенін хоче бути «клёном, только не увядшим, а совсем зелёным».

Правдивий типаж у поезії, а, тим більш у прозі, може бути «виділений» автором тільки із знайомого йому середовища, бо змалювання певної «постаті» у прозі – завжди різнобічніше, ніж у поезії.

Літературознавці-дослідники твердять (мабуть, абсолютно справедливо), що навіть «наукова фантастика», тобто «екскурсії» до Місяця й інших – далеких планет, у тому числі й астрономічно вигаданих, все одно базуються тільки на наших уявленнях земних (тобто наших життєвих спостереженнях), а, скажімо, фольклор африканських дикунів (про небесного Бога) містить в собі ніщо інше, як враження від літака, котрий пролітає над хащами, де це дикунське плем`я живе.

Особливе місце посідає в літературі російській і українській історична проза. Тут повинно бути складне й органічне поєднання документалізму, соціальних узагальнень і письменницької вигадки.

Треба, з моєї точки зору, розрізняти історичну прозу й історичну поезію, де історичний сюжет відіграє головну роль, і ту, де він є лише «тлом» авторської художньої розповіді.

От у О.С.Пушкіна, поема «Полтава» - прямо на історичну тему написана. Що ж стосується його прозової «Капитанской дочки», - там різні історичні особи виглядають по-різному і по-різному цікаві для читача: абсолютно статично-декоративна Катерина 2-га і глибоко соціально-психологічний Пугачов. Невиразний як постать, хоча й сюжетно

«центральний» герой цього роману – нібито в усьому позитивний молодий російський офіцер Гриньов і надзвичайно яскравий, «епізодичний» старий кріпак Савельїч, який опікується в усьому своїм молодим господарем, та не тому, що це «панська дитина», і він хоче догодити його батькам, а сприймає це як свій громадянський обов`язок досвідченої практичної людини у складних обставинах.

Позитивно забарвленим, хоч і епізодичним, теж є в поемі О.С.Пушкіна «Евгений Онегин» образ старої кріпачки няні, яку любить і цінує Тетяна; про яку каже, що дуже сумує за нею, где «ныне крест и тень ветвей, над бедной нянею моей» і про яку, тобто свою няню, до речі, Пушкін згадує в тому ж «Евгении Онегине»: « … а я плоды моих мечтаний и гармонических затей читаю только старой няне – подруге юности моей».

Мені здається, що «Война и мир» Л.Толстого, де чимало говориться про військові зіткнення в історичному плані, більше сприймається читачем як соціальне полотно, а не як історичне. А от «Чорна Рада» Пантелеймона Куліша, написана як суто історичний роман, де є всі нібито компоненти соціальної прози саме з української історії, - як видатний художній твір читачем не сприймається.

Романи Вальтера Скотта задумані й виконані як романи історичні (насправді де вони історичну правду просто спотворюють), але вражають своєю гуманністю й романтичним струменем в прозі. Історичні романи Олександра Дюма-батька теж дуже часто історичну правду спотворюють, але захоплюють читача пригодницькою вигадливістю й своєрідною теж романтичною піднесеністю.

Якщо звернутися до української історичної прози нашої доби, то «Вершники» Юрія Яновського, при всій романтизації й героїзації епохи Громадянської війни, теж передають справжню «піднесеність», якої позбавлена «Чорна Рада».

Можна зробити висновок, що художня творчість обдарованого письменника (в якому б «жанровому обличчі» вона б не виступала), неодмінно містить елементи «типізації» і «відгомони» життєвих вражень даного автора (тобто елементи «автобіографізму»).

УДК - 821.161.2Стус

Іщенко Є.О.
(Київ,Україна)

ЧАСОПРОСТІР «ЖИТТЄСМЕРТІ» В ПОЕЗІЇ В.СТУСА

У статті обґрунтовано екзистенційний вибір В.Стуса, що полягає у пошуках шляхів до Бога, у намаганні зрозуміти Його сутність, відбутися в Ньому, поєднати мікросвіт з макросвітом, подолати обмежену людську природу й утвердити себе через смерть, яку поет тлумачив як вихід у нову форму існування.

Ключові слова*: художня свідомість, екзистенційний концепт, езистенціал, міжбуття, Бог, смерть, «життєсмерть», «смертеіснування», «самособоюнаповнення».*

В статье представлен анализ экзистенционального выбора В.Стуса, доказана зако-

© Булаховська Ю.Л., 2011